

'IEDEREEN DRONKEN, DOL EN DWAAS, BESTEL MAAR, GOD BETAALT TOCH ALLES'

Het Laatste Avondmaal

Laat God maar een vrouw zijn

Pasen nadert. Vóór dit feest van het nieuwe leven, is de herdenking van het Laatste Avondmaal. In het besef dat zijn einde naderde, nam Jezus daar afscheid van zijn vrienden. In een serie interviews mijmeren aansprekende landgenoten over hun eigen laatste avondmaal. Stel dat het zo ver is, wie vragen ze dan aan tafel? Vandaag: zangeres/actrice Liesbeth List. In de musical 'Piaf' bracht ze avond aan avond de Franse vedette Edith Piaf tot leven. De voorstelling gaat in september in reprise.

Een middag in haar kleedkamer in Carré. Een paar uur voor de zoveelste voorstelling waarin ze Edith Piaf op aarde terughaal. Vanavond wéér een uitverkocht huis. Avond aan avond staande ovaties, lovende recensies. Bij de spiegel een enorme bos rozen, van een bewonderaar. „Moeten we het dan nog over de hemel hebben? Mooier dan dit kán toch niet?”

„Zo'n laatste avondmaal, daar kun je maar beter niet aan beginnen. Voor anderen is zo'n afscheid altijd erger dan voor jezelf. Ik ken de pijn van de achterblijver. Mijn beste vriendin had kanker. Ze wist dat ze doodging. Voor het zo ver was, werden haar dierbaren stuk voor stuk bij haar geroepen. Man, wat heb ik daar staan liegen. Alleen maar om niet te hoeven huilen, kletste ik maar wat. En om haar gerust te stellen, sprak ik af dat ik haar in de hemel weer zou zien. Terwijl ik daar zelf écht niet van overtuigd ben.”

„Als je je zó beroerd voelt, heb je volgens mij helemaal geen behoefte aan het gezeur van anderen. Na een auto-ongeluk lag ik jaren terug met gebroken ribben in het ziekenhuis naast mijn vriendin Annemarie Grewel. Zij had haar rug gebroken, dus samen lagen we daar helemaal stuk te wezen. We barstten van de pijn. Bij het bezoeken kwam Hanneke Groenteman langs om ons zogenoemd op te beuren. Lief bedoeld, maar ze had haar jas nauwelijks uit of ze begon uitgebreid te klagen over tegenwind op de fiets en een lekke band en zo. Terwijl Annemarie en ik

er op dat moment alles voor over hadden om tegen de wind in te kunnen fietsen. Ik bedoel maar: bij ellende heb je genoeg aan jezelf.”

Vlieland

Liesbeth List kwam in 1941 ter wereld op Java. Haar moeder overleefde de ontberingen van het jappenkamp, maar kon de emotionele gevolgen ervan niet aan. Kort na de bevrijding maakte ze een einde aan haar leven. Haar man kwam terug naar Nederland en hertrouwde. Omdat haar stiefmoeder genoeg had aan haar eigen kinderen, kwam Liesbeth als zevenjarig meisje terecht bij kinderloze pleegouders met een hotel op Vlieland. Nog altijd praat ze met vertederend over haar kinderjaren op het eiland.

Nederland leerde haar zangstem kennen door vernieuwende concerten die ze in de jaren zestig gaf met Rames Shaffy. Het was de start van een loopbaan waarin ze naam maakte als vertolkster van het betere repertoire. Haar platen met werk van Jacques Brel en Mikis Theodorakis werden stuk voor stuk goud. Jarenlang had ze een verhouding met de schrijver Cees Nooteboom, inmiddels is ze bijna dertig jaar samen met restaurateur Rob Braakisma. In 1983 kregen ze een dochter: Elisah.

Opkroppen

„Rob, Elisah en mijn schoonzoon zijn de enigen die ik in de buurt wil hebben, op mijn laatste avond. Omdat dat zo vertrouwd voelt. Niet om ze op de valreep nog van alles te vertellen, want ik vertel ze dagelijks dat ik veel van ze hou. En ik zeg ze heel vaak dat ik het nog altijd een groot wonder vind dat ik als veertiger nog een kind mocht krijgen. Dat ik op eens familie kreeg.”

„Ik begrijp niets van die mensen die zulke warme gevoelens jaren opkroppen om dat op hun sterfbed haastig in te halen. Of dat ze nauwelijks genieten van hun leven, in de hoop dat het hierna maats het grote geluk gaat bieden. Zonde, denk ik dan. Zorg liever dat je hier alle uit het leven haalt. Dan kun je met een gerust gevoel je hoofd neerleggen.” „Het liefste wil ik 150 worden. Maar

Liesbeth List mijmerend over de hemel: „Ik weet zeker dat mijn pleegmoeder van mijn eigen moeder wil horen of ze me goed heeft opgevoed. Tot haar laatste dag is ze daar onzeker over geweest.”

FOTO KIPPA

als ik op mijn oude dag net zo word als mijn moeder op Vlieland, hoeft het voor mij niet meer. Een herseninfarct maakte een compleet ander mens van haar. Het sterfbed van mijn vader was ook zo schrijnend. Hij wilde heel graag dood, maar het gebeurde maar niet. In het ziekenhuis lag hij aan een wirwar van slangen en draden, zonder enig perspectief. Steeds zei hij dat hij weg wilde, maar de dokters wilden hem geen duwtje geven. 'Dat hoort niet, want we zijn een christelijk ziekenhuis',

beweerden ze. Het maakte mij razend. Ik zei: 'U ziet toch dat God hem roept?' Dat lijdend heeft drie weken geduurd. Drie weken te lang.” „Daarom heb ik alle papieren voor euthanasie getekend. Als mijn leven veranderd in zinloos lijden, mogen ze me helpen.”

„Haal de hemel maar op aarde, is mijn filosofie. Maar het is natuurlijk een heerlijk idee om in de hemel te kunnen geloven als de plek waar je je dierbaren weer kunt terugzien. Dan heb je houvast. Laat God daar maar

een vrouw zijn. Een beetje geëmancipeerd, graag. Iemand als Annemarie Grewel, bijvoorbeeld. Die staat boven alle partijen, is haarscherp, gouddeerlijk en heeft nog humor, ook.” „Wat zou het fijn zijn om mijn pleegouders daar weer te ontmoeten. Die leren daar voor het eerst mijn eigen ouders kennen. Ik weet zeker dat mijn pleegmoeder dan van mijn eigen moeder wil horen of ze me goed heeft opgevoed. Tot haar laatste dag is ze daar onzeker over geweest. Compleet onnodig, want er is nie-

mand die haar dat had kunnen verbeteren. Maar ik weet zeker dat het haar zou geruststellen als mijn moeder haar dat na al die jaren vertelde.” „Mijn echte moeder zal van me willen weten of ik het haar kwalijk neem dat ze zelf een einde aan haar leven heeft gemaakt. Vroeger had ik daar moeite mee. Nu niet meer. Nu begrijp ik het. Na alles wat er in die kampen is gebeurd, zou ze gek zijn geworden. Dit was een vluchtweg. Een onvermijdelijke vluchtweg.”

Kritiek

„Eigenlijk zou ik wel een foto van mijn dochter willen meenemen, maar dat doe ik maar niet. Je zult zien dat mijn twee moeders dat portretje dan allebei willen hebben. En dan moet ik kiezen. Nee, laten we maar wachten tot ze zelf komt, over een jaar of tachtig. Dan kan ze om de beurt bij allebei op bezoek.” „Ik kan beter wat dvd's met mijn werk meenemen. Mijn ouders hebben nooit iets geweten van mijn succes. Als ze daar boven een dvd-speler hebben, kunnen ze zien dat er toch nog iets van hun meisje is terechtgekomen.”

„Edith Piaf komt daar natuurlijk ook bij ons zitten. Die is eigenwijs genoeg om kritiek te hebben op de liedjes die ik van haar zing, maar ze zou ook trots zijn dat haar naam door de musical nog altijd voortleef. Ze mag de stoel naast Jacques Brel hebben. Mocht hij willen zingen, vraag ik hem meteen voor een duet. Als Brel een borrel te veel op had, begon hij altijd Quasimodo na te doen. Dus als er daar genoeg drank op tafel komt, kun je lachen.”

„Brel bewonderde Hugo Claus. Laten we hem er ook bij vragen. Dan kunnen we weer lekker ouderwets roddelen over het schrijverswereldje. Claus was de meest markante van het hele clubje. Hij kon heerlijk meewarig kijken naar schrijvers die zich zéér schrijver voelden, maar niet zo groot waren als ze zelf dachten.” „Joop Admiraal zou ik er ook graag bij hebben. Joop was de grote liefde van Ramses. In onze Shaffy Chantant-tijd vertelde hij me dat ik het lied 'Sjaantje' niet goed naar voren bracht. Joop deed me precies voor hoe het volgens hem zou moeten. Hij had gelijk. In de hemel wil hij het vast nog een keer voordoen.”

„Met dit gezelschap wordt het natuurlijk één groot drankfestijn. Iedereen dronken, dol en dwaas. Bestel maar, God betaalt toch alles. En katers kennen ze daar niet. Na afloop kan iedereen lekker zijn roes uitslapen, op zijn eigen volkje.”

JAN VRIEND

Ouders samen in de hemel van Liesbeth List

Uitkijken naar een veertig jaar oude Voskuil

Aan het einde van de vorige eeuw kon het gebeuren dat zich 's morgens voor de boekhandel een rijtje met prettig opgewonden mensen vormde. Er was dan opnieuw een 'miieters' deel van 'Het Bureau' van J.J. Voskuil verschenen. Of dit vandaag ook gaat gebeuren valt nog te bezien. Feit is dat er een veertig jaar oude, maar onbekende Voskuil in de winkel ligt: 'Binnen de huid'.

Johannes Jacobus (Han) Voskuil (1926 - 2008) publiceert bij leven twee lijvige romans. In 1963 debuteert hij met 'Bij nader inzien', spelend in de periode 1946 - 1953, de studentenjaren van Voskuils alter ego Maarten Koning en zijn vriendengroep. Tussen 1995 en 2000 verschijnt de zevendelige cyclus 'Het Bureau', dat speelt in de periode 1957 - 1989. Koning blijkt daarin terug op zijn jaren bij het Instituut van Volkskunde, Naamkunde en Dialectologie in Amsterdam, het huidige Meertens Instituut. Tussen het einde van 'Bij nader inzien' en het eerste deel van 'Het Bureau' ontbreken de jaren 1954 - 1956. 'Binnen de huid' speelt zich af in deze periode. Het is de ontbrekende schakel tussen de eerdere romans. Het bestaan van het boek is lange tijd alleen bekend bij Voskuils echtgenote Lousje Voskuil-Haspers en

enkele vrienden. De schrijver voltooit het boek al in 1968 maar hij wil het niet publiceren. Voskuil overlijdt op 1 mei vorig jaar; na een uitzonderlijk moedig gedragen ziekte heeft mijn man vandaag gekozen voor een waardig einde', laat Lousje Voskuil-Haspers weten. Vlak voor zijn zelfgekozen dood vraagt Voskuil zijn vrouw of zij wil beslissen wat er met het boek moet gebeuren. Zij besluit dat het mag worden uitgegeven.

'Persoonlijk'

In 1996 vertelt Voskuil al iets over het onbekende boek in een radioprogramma. „Ik heb een geestelijke crisis beleefd, daar gaat dat boek over. Het is zeer persoonlijk”, vertelt de schrijver. „De chaos die ontstond na het afsluiten van de studententijd, heeft een jaar of vijf geduurd. In die

vijf jaar had ik het gevoel dat de vloer onder mijn voeten was weggeslagen. Ik heb toen geprobeerd om dat te accepteren, ik heb alle mogelijke moeite gedaan om mijzelf te veranderen, om een sociaal wezen van mijzelf te maken. Een heel ander mens dan ik zelf was, in ieder geval. En die chaotische gevoelens die daarbij loskwamen, heb ik beschreven in 'Binnen de huid'. Ik vind het zelf een heel goed boek.”

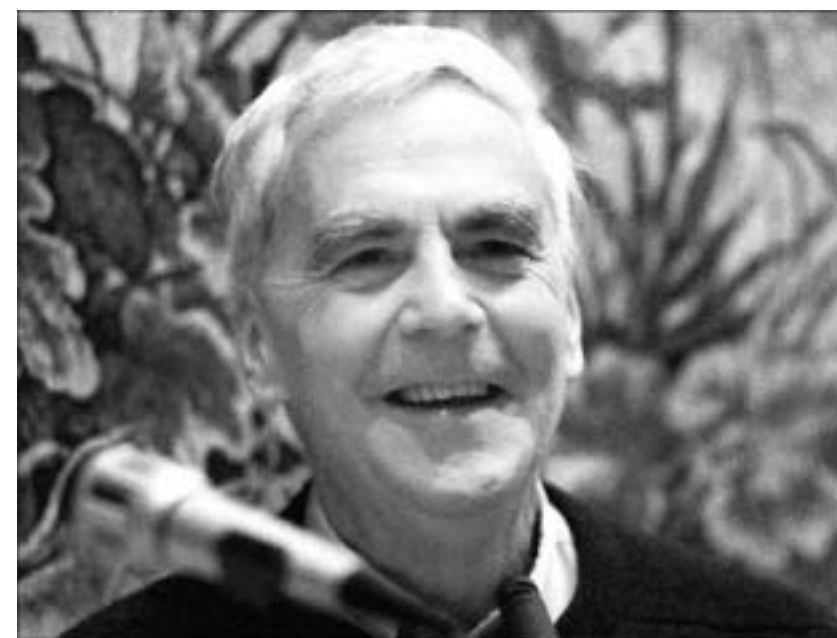
Met 'Het Bureau' is Voskuil ongemakkelijk succesvol. Van zijn eersteling 'Bij nader inzien' kan dat niet gezegd worden. Het kost aanvankelijk veel moeite om er een uitgever te vinden. Uitgever Van Oorschot brengt het in 1963 in twee banden op de markt. De roman krijgt echter een magere ontvangst. Een groot deel van de oplage belandt zelfs bij De Slegte. Ruime bekendheid krijgt het werk pas in 1991, als de VPRO het op de buis brengt als zesdelige serie. Opvolger 'Het Bureau' blijft probleemloos uit de klauwen van De Slegte. In de roman gaat een voorzichtige levend mens naar zijn werk. En na het werk gaat deze man naar huis. Aldaar wordt hij opgewacht door zijn kijdende vrouw (Uit deel 2: 'Waarom zou je het Bureau bellen!' zei ze verontwaardigd. 'Je bent in staat om met

dat verantwoordelijkheidsgevoel van jou je hele leven te verpesten! En het mijne erbij!). En in het weekeinde maken zij samen lange wandelingen of gaan zij ergens op bezoek. Twee kwetsbare mensen, moeizaam op weg in een onveilige en onvriendelijke wereld. En dat gaat ruim 5000 pagina's lang door. Een soort literaire soap met telkens lichte variaties op de bekende thema's. Toch vallen de boeken eind vorige eeuw niet aan te slepen. Niet zelden treft men bij echte liefhebbers een metertje Voskuil aan in de boekenkast.

Waarnemer

Over het geheim van het succes van Voskuil is al menig artikel geschreven. De schrijver toont zich een buitengewoon scherpe waarnemer en een meer dan bekwaam stilist. En er gebeurt dan weliswaar niets opmerkelijks in de kleine kring van Maarten Koning, op de achtergrond probeert de Nederlandse samenleving na een verwoestende oorlog overeind te krabbelen, richting de roerige jaren zestig. De boeken geven een fantastisch tijdsbeeld. Opmerkelijk is ook de genadeloze eerlijkheid waarmee Voskuil zichzelf portretteert. Zijn worsteling met ver-

antwoordelijkheden op het werk, zijn geschipper tussen plichtsbef en minachting voor het vak, de situaties op de werkvloer of thuis bij Niccolien waarin hij het onderspit delft, zijn zelfmedelijden, niets wordt verzwegen. De schrijver probeert bijna verbeten zichzelf te doorgronden. Voskuil zegt dat zijn schrijven er op gericht is controle te houden over zijn bestaan. Alleen door in geschrift te rekenaarschap af te leggen van al zijn doen en laten heeft hij de paniekaanvallen die hem tussen zijn dertigste en veertigste bestormen, kunnen bedwingen. „Ik had echt grote angsten, maatschappijangst. Ik wilde een andere man worden, omdat ik dacht: ik red het niet in de maatschappij. Ik wilde niet accepteren dat ik niet een gewoon sociaal mens kon zijn. Op een gegeven moment heb ik het opgeschreven en mezelf onder controle gekregen.” (Uit deel 4: Op weg naar het Bureau vroeg hij zich af wat de reden was dat hij met zoveel weezin naar zijn werk ging en als zo vaak kwam hij tot de slotsom dat het niet zozeer het werk was - of je nou het ene zinloze werk deed of het andere - maar de opgedrongen menselijke contacten die het leven tot een kwelling maakten.) Het levert een mooie serie kwetsbare, maar vooral ook herkenbare boeken op.

J.J. Voskuil.

FOTO GPD/GEORGE NUSMEUR

Naast veel lof en de nodige literaire prijzen is er ook kritiek op de boeken van Voskuil, omdat hij zijn personages modelleert naar bestaande mensen wier privacy hij zou schenden. Op internet staan zelfs documenten waarin te lezen is 'wie nu precies wie is' in de zevendelige cyclus. Voskuil heeft die kritiek altijd van de hand gewezen: „Ik ben opgegroeid tussen vrienden die op het

standpunt stonden dat je alles over elkaar mag publiceren. Op 'Het Bureau' heb ik de kritiek gekregen dat ik de privacy van personen schend, maar dat vind ik belachelijk, omdat daarin alleen sociaal gedrag wordt beschreven.”

ARIE BERGWERFF

'Binnen de huid' - J.J. Voskuil, uitgeverij Van Oorschot, € 35 (geb) of € 25 (paperback)